

11-17 yanvar 2022-ci il

Türküstan

www.turkustan.az

**Aydin
Qasimli**

Filologiya üzrə
fəlsəfə doktoru

Bizim yazar

inanmış ve bu inamı şeirlərində eks etdimişdi:

Qəhrəman milleti
gördü ya, bir az silindi

Leş yeyən qarğaların
səsleri birdən dindi.

Və ya
Zülmü alqışlaya-
mam, zalimi əslə sevə-
mam,

Gələnin keyfi üçün

Türk dünyasının minilliklərə bağlı müazzəm keçmişindən günümüze qədər bir çox dövlət adamı, şair, yazıçı və digər sənət adamları yetişmişdir. Ancaq bunlardan çox az bir qismi öz yaşadıqları dövrləri aşaraq nəsillərə işq tutu, yol göstərə bilmisdir. Bu müstəsna şəxsiyyətlərdən biri de Türkçəye saygını, azad və bağımsız bir vətənə, azad bir millətə qovuşmanın heyecanını Ruhunda yaşıdan və bütün buntan əsərlərində eks etdirən məşhur Çanakkala şəhidlərinin unudulmaz tərənnümçüsü, "İstiqal marşının öməz müəllifi, Türk milləti və vətənəne sonsuz bağlılığı ile tanınan, Türk Millətinin kənlündə özüne əbədi bir taxıl quran Mehmet Akif Ərsoydur.

Mehmet Akif Ərsoy 1873-cü ilde İstanbulda anadan olmuş, 4 yaşında ikən məktəbe getmiş, məhəllə məktəbini bitirdikdən sonra orta təhsilini Mülikiyə məktəbində tamamlamışdır. Atası Tahir Əfendi savadlı və mötəbər bir din adamı olduğu üçün İslam fəlsəfəsinin və Ərəb dilini Mehmet Akif ondan öyrənmiş, atasının vəfatından sonra təhsilini yarımqiyyət qoymamış, İstanbul Baytarlıq məktəbine daxil olmuş, oranı yüksək qiymətlərle bitirerek Ziraat Nəzəratı idarəesində məmər kimi çalışmışdır. O, bir müddət Rum, Anadolu, Ərəbistan, Ədirmə, Adana və s. yerlərdə işlədikdən sonra İstanbulda qayıdırak Vilayet Baytarlıq mərkəzində direktor müavini vəzifəsində çalışmış, 1908-ci ilde isə İstanbul Universitetinin Ümumi ədəbiyyat şöbəsinə müdər təyin olunmuş, artdıq ədəbiyyatla məşğul olmağa başlamışdı. Mükəmməl bildiyi Fransız dili vasitəsilə Avropa ədəbiyyatını, fəlsəfəni öyrənen Mehmet Akif Şərqiye Qəribin mədəniyyətini müqayisə edərək Qərb ədəbiyyatının yaxşı cəhətlərinin Türkiyədə tətbiqinə çalışmışdı. O, Əşrəf Ədibin 1908-ci ilde çıxardığı "Sıratı müstəqim" adlı məcmuədə feal iştirak etmiş, 1908-ci ilde Türkiyədə baş vermiş inqilablı dəyişikliklərin təsiri ilə yazdığı əsərləri burada çap etdirmişdi. Bu yazıları mahiyət etibarilə milli və İslami görüşləri eks etdirirdiñen Mehmet Akifə olan reğbət durmadan artmışdı. (Şeşmələr bizimdir – A.M. Bax: Elman Quliyev, Türkiye Türk ədəbiyyatı (XIX-XX əsrlər), Bakı, 2003, səh.76).

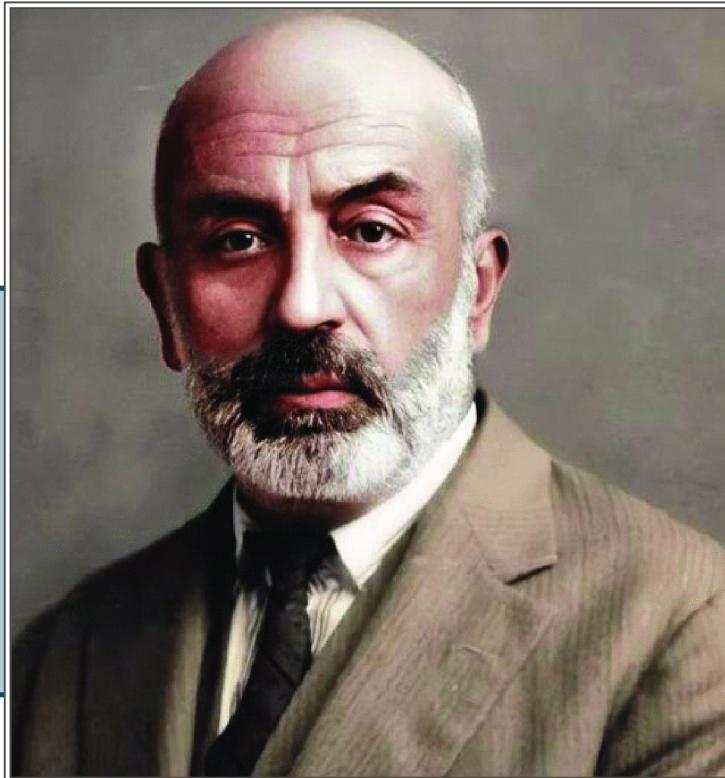
1913-cü ilde Mehmet Akif ona tələf olunan rəsmi vəzifələrdən imtiyət edərək sərbəst həyat yaşamış, Mədina və Misirə seyahət etmiş, 1914-cü ilde Türk – Alman dostluq elaqələri ilə bağlı olaraq Berlinə göndərilmiş, İstiqal Savaşı başlayan dövürdə İstanbulda qayıtmış, Ankara və Anadolunun bir sıra şəhərlərində izdiham qarşısında alovlu nitqlər söyləmiş, xalqı düşmənlərə qarşı birləşmiş, Türkiye böyük Millet Mədəsi-nə üzv seçilmişdi.

Milli və İslami duyguları özündə birleşdirən Mehmet Akif millətinin və vətənin tərəqqisinə çalışmış, Türkərə düşmənlilik edən Xristian birliliyi ölkələrinin her birinə öz əsərlərində dərin nüfretini bildirmiş, Türkərin mübarizə ezmə qarşısında onların bir daha sinacaqlarına

Milli mücadilənin bayraqlaşmış şəxsiyyəti Mehmet Akif Ersoy

keçmişə qalxb söyəməm,
Biri əccadıma salırdı, hətta boğaram.

Mehmet Akif səmimi bir müsləman, sarsılmaz bir iman və hərəkat adamı idi. Onun qədər heç bir şair mi-

let və vətən sevgisini İslamiyyətlə bənər gəzər birləşdirə bilməmiş, Türkün ən böhrənlə dövürlərində vətən uğrunda şəhidliyi, qəhrəmanlığı milletə onun qədər sevdire bilən olmamışdır.

İslam dinini Mehmet Akif bir qəhrəmanlıq dini, bir vətən sevgisi, mücadile eşqi və hüquq qoruyan bir inanc sistemi olaraq qəbul etmiş, ilk yaradıcılıq dövürlərində "İslam birliliyi"nın ən atasının təbliğatçılarından olmuşdur.

Mehmet Akifə görə, bir çox mütefəkkirler belə İslam dinini tam anlamamış, yanlış fikirlər söylemiş müsləmlərin geri qalmalarının səbəbini İslam dinində görmüşlər. Mütefəkkir göstərmışdır ki: "Əgər İslam aləmi texnika və texnologiyada geridirsə, bunun səbəbini dində deyil,

İslamıyyət adına yanlış və xətalı davranışlarında aramaq lazımdır".

Mütefəkkirlerimiz dini de heç anla-

mamış,
Ruh-i İslami tələqələri qayet yanlış
Bilməyər ki, ilumun əzəli dayə-

sidir
Bəşərin bir gün olub yüksəldəcək

payəsidir.

...Şəhəmet dini, qeyrət dini ancaq
Müsəlmanlıqdır,
Həqiqi Müsəlmanlıq ən böyük
qəhrəmanlıqdır.

Mehmet Akifin, demək olar ki, bütün şeirləri dini və milli xarakterlidir. O, Türk toplumunu təlim-tərbiyə məktəbi olan camılarda mövcud ətalətdən qurtulmağa, iman, əxlaq və milli hiss- sahibi olmağa səsləməsidır. Onun fikrincə, millətlər dina estetik baxımdan yanaşmalıdır. Ona görə də dahi şair şeirlərində daha çox dini həyəcanları tərənnüm etmişdir. O, "Xüsusi təşkilat" görəvli olaraq Qərb və Ərəb dünyasına gedərkən də Türk milli bütünlüğünü əsas götürməş, milliyətçilik yerinə dinin şəkilləndirdiyi içtimai-mədəni hayatı da milli sayaraq o sahədəki "xəstəlikləri" tədavü etməyə çalışmış, şeirlərində əruz vəzənni işlətsə də, bədii təfəkkür üsullarında milli şeir örnekleri yaratmışdır.

Dalğalan sən də şəfəqlər kimi ey şanlı hilal!
Olsun artıq tökülən qanlarımın həpsi halal.
Əbədiyyən sənə yox, xalqıma yox bil ki, zaval:
Haqqıdır, hür yaşımiş, bayraqımın hürriyyət;

Nə zilletdir ki, nakes intəsin bəy-
ninde Osmanın
Əzən süssün, fəzalardan silinsin
yadı Mövlənin.
Menim haqqım, sus ey bülbül, sa-
nin haqqın deyil matam.

Belə ağır bir dövrdə Mehmet Akif Türk-Islam sintəzi şeirlər, çıxışları ilə, Türkiye Büyük Millet Məclisindəki fəaliyyəti ilə Türk İstiqal Savaşına katıldı bulmuş, milləti Mustafa Kamal Paşanın etrafında birləşdirilməyə çağrılmış, etdiyi böyük xidmətləri ilə ölümsüzləşmişdi.

Tarixdə elə şəxsiyyətlər və elə hadisələr olub ki, onları tarixin istiqamətini deyişmiş, böyük dalğalar yaratmışlar. Büyük Mustafa Kamal Atatürk də belə şəxsiyyətlərdən biri, "Çanakkala savaşı" etrafında birləşdirilməyə çağrılmış, etdiyi böyük hadisələrdəndi.

Artıq milli mücadilə Atatürkün önderliyində Türk Millətinin qələbesi ilə nəticələnmiş, hərəkatın birbaşa iştirakçısı və tərənnümçüsü Mehmet Akif Ərsoy da əvəzsiz 10 bəndlik "İstiqal Marşı"nı yazaraq Şanlı Türk Millətinə əməğən etmişdi.

1920-ci ildə yeni yaranan Türkiye Cumhuriyyətinin himni üçün müsabiqəyə teqdim olunan 724 əsər içərisində Mehmet Akif Ərsoyun əvəzsiz, dahiyanə şəkildə qəleme aldığı "İstiqal Marşı" seçilərək bəyənilmiş, Türkiye Büyük Millet Məclisində 4 dəfə oxunaraq qəbul edilmişdi. "Haqqıdır, haqqına tapan, millətinin İstiqal" deyən şair göstərmışdı:

...Mən əzəldən bəridir hür yaşıdım,
hür yaşıram.
Hənsi çığın mənə zəncir vuracaq-
mı? Şəşərim!
Kükremiş sel kimiyəm, bəndimi

Mehmet Akifin, demək olar ki, bütün şeirləri dini və milli xarakterlidir. O, Türk toplumunu təlim-tərbiyə məktəbi olan camılarda mövcud ətalətdən qurtulmağa, iman, əxlaq və milli hiss- sahibi olmağa səsləməsidır. Onun fikrincə, millətlər dina estetik baxımdan yanaşmalıdır. Ona görə də dahi şair şeirlərində daha çox dini həyəcanları tərənnüm etmişdir. O, "Xüsusi təşkilat" görəvli olaraq Qərb və Ərəb dünyasına gedərkən də Türk milli bütünlüğünü əsas götürməş, milliyətçilik yerinə dinin şəkilləndirdiyi içtimai-mədəni hayatı da milli sayaraq o sahədəki "xəstəlikləri" tədavü etməyə çalışmış, şeirlərində əruz vəzənni işlətsə də, bədii təfəkkür üsullarında milli şeir örnekleri yaratmışdır

Yenə bir şey yapabildim deyəməm
xatirinə.

... Ey şəhid oğlu Şəhid! İstəmə
məndən məqəber,

Sən ağışunu açmış duruyor Pey-
ğember!

XX əsrin əvvəllerində başlayaraq Xristian dünyasının birgə seyi nəticəsində Osmanlı Türk torpaqları bir-bir əldən çıxmışdır. Kipr Türkiyədən qoparılmış, Bolqarıstan, Serbistan istila edilmiş, Balkan mühərabəsi başlamışdır. Bütün bunlar azmış kimi, Türkiye I Dünya mühərabəsinə cəlb edilmiş, vətən səmalarında qara buludlar dolanmışdır, vətən əldən getməkdə, xalqda bir ruh düşkünüyü yaranmışdır. Belə bir dövrdə Türk milleti Mustafa Kamal Paşa (Atatürk – A.M.) önderliyində İstiqal savaşına başlamış, İstiqal savaşı bütün siyasiyyəti ilə davam etməkdə idi. Belə bir dövrdə Bursa Yunanlar tərəfindən işgal edilir. Mehmet Akif bu müsibətə "Bülbül" şeiri ilə matəm saxlayır:

Təsəlidən nəsibim yox, xəzan ağı-
lar bahanında,

Bu gün bir xanimansız sərsəriyem
öz diyanıda.

... Səlahəddin Əyyubilərin, Fathel-
rin yurdı

çeyner, aşanım,
Yırtam dağları, əngirlər siğmam,
taşanı.

... Basdırın yerləri "Torpaq" deyərək
keşmə, tanı,

Düşünəndəki minlər kefənsiz
yatırı.

Sən Şəhid oğlusun, incitmə, yazi-
dırın atarı

Verme, dünyalanılsan da, bu cən-
net Vatanı.

Kim bu cənnet Vətənin uğruna ol-
maz ki feda!

Şühəda fisqıraq torpağı sıxsan,
Şühəda!

Canı, cananı, bütün vanımı alsın da
Xüda,

Etməsin tek Vətənimdən mən
dunya da cüda.

Türk olan, ruhunda qırurunu yaşa-
dan hər bir Türk bu İlahi vəcd ilə yazılı-
mış himni beyninə bir möhür kimi həkk
etməlidir.

**Böyük mütefəkkir şair Mehmet Akif
Ərsoyun Türk gənciyinə son vəsiyyəti
burudur:**

*Sahibsz olan məməkətin batması
haqqı,*

*San sahib olarsan, bu Vətən bat-
mayacaqdır!*

Ruhu şad olsun!

Oxu, oxut, abune ol!